

Operationeel plan zwerfvuil en sluikestorten 2016-2018

In 2018 wordt een eerste evaluatie voorzien van de geïntensifieerde aanpak zwerfvuil. Deze aanpak wordt in 2016 geïnitieerd via dit operationeel plan. Omwille van de korte duur tot het eerste evaluatiemoment werd er voor gekozen om in 2016 en 2017 die acties en maatregelen te selecteren die:

- De monitoring van de doelstellingen tegen 2018 en vooral tegen 2022 verzekeren
- Snel effect kunnen hebben op het terrein, onder andere doordat de meest vervuilde plaatsen worden aangepakt
- Zichtbaar een verschil maken
- Het probleem op de lange termijn kunnen verminderen
- Zwerfvuil op een meer efficiënte manier aanpakken, waardoor er ruimte komt voor andere acties en maatregelen
- De bovenstaande acties ondersteunen

De volgorde van de maatregelen die hieronder wordt aangehouden is zeker geen hiërarchische volgorde, maar een logische. Zo vertrekken we vanuit preventie maatregelen en is handhaving het sluitstuk van het beleid.

1. Doelstelling 2018

Voor 2022 werden de volgende doelstellingen geformuleerd:

Tegen 2022 neemt de hoeveelheid zwerfvuil significant af. Meer concreet wordt deze doelstelling beoordeeld aan de hand van de volgende indicatoren, en de daaraan gekoppelde (indicatieve) streefcijfers:

- De **score van de netheidsindex** voor de 3 slechtste doelplaatsen (nl. autostradeparkings, openbare vervoerplaatsen en afvalverzamelpunten) zal stijgen met minimaal 10% ten opzichte van 2014¹. Tegelijkertijd blijven we de andere doelplaatsen monitoren, die niet mogen verslechteren. De netheidsindex wordt jaarlijks gemeten.
- **De totale hoeveelheid zwerfvuil op de grond** daalt met **20%** gewichtsprocent tov 2013. Concreet wil dit zeggen dat de totale hoeveelheid zwerfvuil op de grond in 2022 nog maximaal 14 000 ton mag bedragen (in vergelijking met 17 500 ton in 2013). Er is een tweejaarlijkse berekening van de hoeveelheid zwerfvuil op de grond.

¹ De netheidsindex meet niet louter de hoeveelheid zwerfvuil. De doelstelling kan dus ook niet gelezen worden als (slechts) een vermindering van het zwerfvuil met 10%.

In 2018 is er reeds een eerste evaluatie voorzien om na te gaan of de verhoogde inzet op zwerfvuil in de juiste richting evolueert. Deze evaluatie zal gebeuren op basis van een set van indicatoren.

- De algemene vooruitgang van het zwerfvuilbeleid zal beoordeeld worden op basis van de totale hoeveelheid zwerfvuil op de grond. In 2018 zal een vervolgmeting uitgevoerd worden om de hoeveelheid zwerfvuil en sluikstorten vast te stellen (op basis van cijfers van 2017). We beogen tegen 2018 een effectieve daling van deze hoeveelheid zwerfvuil op de grond.
- Om een evaluatie maken van het effectief gevoerde beleid, zal aanvullend gemeten worden op die plaatsen waar actie is ondernomen. Dit zal gebeuren via een alternatieve 'gestuurde' netheidsindex waarin 40 gemeenten of andere partners zijn opgenomen die in een coachingtraject zijn gestapt. We meten de netheidsindex van de doelplaatsen die via projecten zijn aangepakt. Deze gestuurde netheidsindex is op dat moment niet representatief voor Vlaanderen, maar geeft wel, door het vergelijken met de niet gestuurde netheidsindex een beeld van de potentiële resultaten van het nieuwe beleid.
Er wordt beoogd dat deze gestuurde netheidsindex voor de 3 slechtste doelplaatsen een verbetering toont met minimaal 10% ten opzichte van de niet gestuurde netheidsindex.

Naast een evaluatie of het gevoerde beleid werkt, moeten er ook tegen 2018 voldoende acties worden opgezet. Daarom wordt de voortgang van alle in het operationeel plan geformuleerde procesindicatoren in 2018 gemeten.

De beoordeling van deze indicatoren samen, zal bepalend zijn om het zwerfvuilbeleid in 2018 te evalueren.

2. Prioritaire thema's

Hieronder worden de thema's naar voor geschoven die we prioritair vinden om in 2016 en 2017 uit te bouwen. Er wordt dan ook aangegeven welke acties en maatregelen we hieronder willen nemen.

2.1 Preventie

We verminderen op productie- en distributieniveau de milieu-impact van producten, die vaak in het zwerfvuil voorkomen of snel tot zwerfvuil verworpen. Onder dit thema brengen we een heel aantal maatregelen onder die ervoor zorgen dat het probleem van zwerfvuil op lange termijn vermindert en dus het dagelijkse operationeel beheer van zwerfvuil kan verminderen. We volgen dit stappenplan:

- Opmaak van een lijst van meest voorkomende zwerfvuilgevoelige producten
- Inventariseren van mogelijke oplossingen of innovaties op productie- en distributieniveau voor de meest voorkomende zwerfvuilgevoelige producten, in overleg met producenten/distributie
- In praktijk brengen van de mogelijke oplossingen of innovaties op productie- en distributieniveau voor de gekozen producten

- Onder budget 0,5 euro: 1 traject per jaar afwerken (2017)
- Onder budget aanvullende bijdrage: 4 bijkomend trajecten per jaar
- Integratie van 'zwerfvuilpreventie' bij de Greener Packaging Awards

2.2 Monitoring

Een nauwgezette en gerichte monitoring maakt het mogelijk om het zwerfvuilbeleid in 2018 een eerste keer te evalueren en eventueel bij te sturen. Naast de monitoring van de doelstellingen tegen 2018 en 2022 willen we ook inzetten op bijkomende informatie over de samenstelling van zwerfvuil, de effectmeting van diverse maatregelen en het verzamelen van objectieve gegevens bij de lokale besturen en andere partners. Deze monitoring is reeds opgezet voor 2016.

De volgende monitoringtrajecten worden uitgevoerd:

- Jaarlijkse meting van de Vlaamse netheidsindex
 - We besteden deze vanaf 2017 uit om de kwaliteit van de meting te verhogen en de werklast van de lokale besturen te verminderen
- In 2016 voeren we een studie uit naar de samenstelling, locaties en daderprofielen van sluikstorten (en sluikstoken) in Vlaanderen op basis van de gegevens uit 2015. In 2017 zullen we op basis hiervan een actieplan sluikstorten ontwikkelen. Het zal waarschijnlijk mogelijk zijn om een groot deel van dit beleid te integreren in dit plan en bijvoorbeeld de aanbevelingen mee te nemen in de reeds lopende coachingtrajecten.
- Herhaling in 2018, 2020 en 2022 van de studie naar kostprijs en hoeveelheid zwerfvuil en sluikstorten in Vlaanderen
 - Bijkomend onder het budget van aanvullende bijdrage zetten we een gebruiksvriendelijke benchmark waarmee gemeentes zich kunnen vergelijken met gelijkaardige gemeentes op het vlak van verzamelde hoeveelheden en kostenposten voor zwerfvuil en sluikstorten
- Tweejaarlijkse herhaling van de fractietelling zwerfvuil
 - Bijkomend onder het budget van de aanvullende bijdrage voorzien we een uitgebreide fractietelling inclusief gewichts- en volumemetingen die een extrapolatie voor Vlaanderen mogelijk maakt. Dit wordt ten vroegste in 2017 uitgevoerd.
- Jaarlijkse effectmeting van de communicatie via onder meer pre- en/of posttest met specifieke aandacht voor het meten van gedragsverandering. In de effectmeting zal vergelijking met de voorgaande jaren mogelijk zijn
- Stimuleren van de participatie van gemeenten aan de meting van de netheidsbarometer met als doel voor de gemeenten om inzicht te verkrijgen in de problematiek op het eigen grondgebied om zo gericht het eigen zwerfvuilbeleid uit te bouwen of bij te sturen.
 - Onder het budget van aanvullende bijdrage: 50% van de gemeenten gebruikt tegen 2018 actief de netheidsbarometer voor opvolging en sturing van het eigen netheidsbeleid
- Onder budget aanvullende bijdrage voorzien we financiële incentieven en inhoudelijke begeleiding voor lokale besturen om gebruik te maken van de netheidsbarometer. De huidige ondersteuning (onder andere forfaitaire

tegemoetkoming van 500 euro en vorming netheidsnetwerk) wordt daarbij geëvalueerd en eventueel herbekeken.

- We participeren in het Europees monitoring instrument zwerfvuil.

2.3 Professionalisering zwerfvuilbeleid gemeenten en Vlaamse partners

We helpen gemeenten en Vlaamse partners om een effectief en efficiënt zwerfvuilbeleid uit te bouwen.

Met deze partners worden intensieve coachingtrajecten opgezet waarin monitoring van de lokale situatie wordt opgezet, een algemene aanpak wordt uitgewerkt en hotspots van zwerfvuil worden aangepakt. Deze aanpak zal steeds verschillen al naargelang de lokale situatie. Om de aanpak van de hotspots en dan bij voorrang de afvalverzamel punten, autostradeparkings en openbaar vervoerstopplaatsen (3 slechtste doelplaatsen van de netheidsindex) effectief te kunnen aanpakken worden modules ontwikkeld. Deze modules laten toe om afhankelijk van de lokale situatie een mix van maatregelen toe te passen die de doelplaats minder zwerfvuil- en sluikstortgevoelig maakt (zie ook punt 4).

Een aantal maatregelen uit deze modules werden in het verleden al getest en zijn dus gekend, maar in andere gevallen moeten via pilootprojecten nog succesvolle aanpakken worden getest.

Naast de partners die een intensief coachingtraject volgen, willen we natuurlijk ook onze kennis zo ruim mogelijk beschikbaar stellen aan alle andere lokale besturen, Vlaamse departementen en agentschappen en andere partners. Hiervoor worden digitale kennisdeling, uitwisseling van goede praktijken, benchmark- en monitoringinstrumenten, werkbezoeken ... aangeboden.

De maatregelen die we uitwerken zijn meer concreet:

- We stellen een 'quickscan' ter beschikking voor gemeenten om hun zwerfvuilbeleid in kaart te brengen. Deze is al opgemaakt, maar er moet begeleiding worden voorzien in de uitvoering.
 - Onder budget aanvullende bijdrage: naast de coachingtrajecten voeren we jaarlijks in 30 gemeentes deze quickscan en we vertalen de resultaten van deze scan in een concrete prioriteitenlijst.
- Begeleiden van intensieve coachingtrajecten met gemeenten en AWV/De Lijn om een kwalitatief zwerfvuilbeleid op te zetten (met elementen die het zwerfvuilbeleid in kaart brengen en evalueren, een algemene aanpak vormgeven en doelplaatsspecifieke maatregelen naar voor schuiven)
 - Onder budget 0,5 euro: 10 trajecten/2 jaar
 - Onder budget aanvullende bijdrage: 40 bijkomende trajecten/2jaar
- We koppelen dit maximaal aan de bestaande en nieuwe samenwerkingsverbanden en het kustactieplan. We vragen aan nieuwe of bestaande deelnemers van de samenwerkingsverbanden en het kustactieplan om in te stappen in de intensieve coachingtrajecten, doelplaatsenaanpak of innovatieve proefprojecten.
- We optimaliseren tegen september 2016 de bestaande vormen van financiële en materiële ondersteuning voor lokale zwerfvuilprojecten. We hebben daarbij aandacht voor:
 - Kortere termijn van goedkeuring
 - Een duidelijk aanspreekpunt voor projectindieners

- Een eenvoudige manier om in te dienen waarbij good practices naar voor geschoven worden ('menukaart')
- We herbekijken de huidige financiële instrumenten en andere ondersteuning van 'indevuilbak' in kader van de gewijzigde prioriteiten (en budget) en brengen ze in uitvoering vanaf januari 2017.
- We verhogen en herbekijken de subsidiëring via het OVAMsubsidiebesluit voor gemeenten voor infrastructurele maatregelen die hun effect bewezen hebben rond zwerfvuil en sluikstorten
- We bieden hulpmiddelen aan gemeenten aan waardoor ze zelf efficiëntiewinsten kunnen boeken in hun lokaal zwerfvuilbeleid:
 - De ontwikkeling, verspreiding en toepassing van een module voor vuilnisbakkenplannen tegen eind 2016. We voorzien vanaf 2017 begeleiding en ondersteuning in de toepassing op het terrein.
 - We zetten tegen eind 2016 een performanter registratiesysteem voor zwerfvuil en sluikstorten voor lokale besturen op voor het inventariseren, opvolgen en melden van zwerfvuil en sluikstorten. We stimuleren het gebruik van dit registratiesysteem. Tegen maart 2018 maken 50 gemeentes gebruik van dit registratiesysteem.

2.4 Doelplaatsen- of zwartepuntenbeleid

Naast een verbeterde algemene aanpak van zwerfvuil en sluikstorten door bijvoorbeeld een betere plaatsing en opvolging van vuilnisbakken, wordt het beeld van netheid sterk beïnvloed door locaties die er typisch vuil bijliggen. Door intensief in te werken op de meest vervuilde plaatsen in Vlaanderen, kan er proportioneel veel winst gemaakt worden. De doelplaatsenaanpak is daarom een essentieel onderdeel van de coachingtrajecten die worden opgezet met lokale besturen en Vlaamse partners, maar vragen daarnaast nog specifieke maatregelen:

- We pakken de hotspots van zwerfvuil aan waarbij parkings autosnelwegen, afvalverzamel punten en stopplaatsen van openbaar vervoer prioritair zijn
 - We responsabiliseren de Vlaamse partners, prioritair AWV en De Lijn die verantwoordelijk zijn voor de doelplaatsen van de autostradeparkings en de openbaar vervoerstopplaatsen
 - OVAM sluit een samenwerkingsprotocol af met de De Lijn om de aanpak van zwerfvuil aan bus- en tramhaltes gezamenlijk aan te pakken tegen eind 2016
 - We ontwikkelen en verspreiden modules voor de aanpak van doelplaatsen (een module per doelplaats) waarmee overheden gemakkelijk doelplaatsen kunnen identificeren en aanpakken op basis van een set geschikte maatregelen die afhankelijk van de lokale realiteit kunnen ingezet worden. We begeleiden en ondersteunen in de toepassing op het terrein op 250 doelplaatsen tegen eind 2018.
 - Innovatieve proefprojecten voor het uittesten van vernieuwende maatregelen niet enkel bij lokale besturen, maar ook samen met regionale partners
 - Onder budget 0,5 euro: 1 innovatief proefproject/2 jaar
 - Onder budget aanvullende bijdrage: 3 extra proefprojecten/2 jaar

- Uitrollen van best practices op 250 doelplaatsen (te bepalen afhankelijk van de doelplaatsen) onder het budget van de aanvullende bijdrage

2.5 Bedrijven

We willen alle actoren responsabiliseren in het verhaal tegen zwerfvuil en sluikstorten. Nieuw is dat we dus ook de bedrijven in hun rol als producent of distributeur van producten die in het zwerfvuil of sluikstorten terecht kunnen komen, willen betrekken om zo te werken aan preventie, maar ook aan een breder draagvlak. We responsabiliseren en ondersteunen bedrijven in de maatregelen en acties die zij kunnen nemen om hun verantwoordelijkheid op te nemen.

- We verwachten dat het bedrijfsleven duurzame engagementen opneemt in de strijd voor een grotere openbare netheid. Dit zowel patronaal, sectoraal als op niveau van individuele bedrijven. We bieden ondersteuning in de uitwerking en concretisering van de plannen, en we helpen in 50 bedrijven deze plannen in praktijk om te zetten tegen maart 2018. Voorbeelden hiervan zijn: uitdragen van de communicatie van Indevuilbak via eigen kanalen, sensibiliseren van personeel, klanten, net houden van eigen terreinen, deelnemen aan of organiseren van punctuele opruimacties, afsluiten van charters met eigen personeel (chauffeurs bv) of onderaannemers/leveranciers ...
- We betrekken bij de uitwerking van lokale zwerfvuilacties en zwerfvuilprojecten maximaal de plaatselijke middenstand en/of bedrijven.
- We gaan actief op zoek naar 5 sectoren/federaties tegen maart 2018 die in hun werking maatregelen kunnen treffen om het ontstaan van zwerfvuil tegen te gaan (transportsector, federatie Belgische restaurantketens,...).
- We stimuleren andere sectoren dan de verpakkingsindustrie om hun verantwoordelijkheid op te nemen en om financieel en participatief toe te treden tot de overeenkomst.

2.6 Participatie

We versterken en verbreden het maatschappelijk draagvlak voor de strijd tegen zwerfvuil en sluikstorten. Hierbij willen we alle betrokkenen in het proces aangeven welke rol ze kunnen opnemen en hen hierbij actief ondersteunen. De lokale besturen nemen hier een centrale rol op in de ondersteuning en organisatie van deze participatie.

- We activeren burgers om engagementen op te nemen (o.a. vrijwilligersinitiatieven, stimuleren van meter- en peterschappen en opruimacties, ontwikkeling van digitaal platform) We gaan ook breder om het maatschappelijk draagvlak te verbreden en betrekken alle relevante partijen, bijvoorbeeld milieu- en consumentenorganisaties
- We activeren alle betrokken actoren (overheden, vrijwilligers, verenigingen, bedrijven...) en ondersteunen hen door informatieverstrekking en materiële, communicatie- en financiële ondersteuning.
- We werken een visie uit over beloningssystemen voor scholen en jeugd- en andere verenigingen en testen dit systeem uit via pilootprojecten. Daarna evalueren we deze projecten. We erkennen de coördinerende rol van de lokale besturen in deze systemen.

- Via indevuilbak.be maken we de inspanningen van alle betrokkenen overal in Vlaanderen zichtbaar
- We participeren in het Europees netwerk zwerfvuil om goede ervaringen uit het buitenland op te pikken.
- We brengen elk jaar de acties in kaart die we ondersteunen
- We ontwikkelen hieruit geschikte kritische prestatie-indicatoren voor participatie.

2.7 Een performant Netheidsnetwerk/team openbare netheid en governance structuur

We creëren een werkomgeving die het Netheidsnetwerk/het team openbare netheid toelaat om efficiënt, effectief en onafhankelijk te werken

- Het aantal VTE voor zwerfvuil en sluikestorten wordt verhoogd (zie document VTE)
 - Onder het budget 0,5 euro: 2 VTE (voormalig netheidsnetwerk)
 - Onder het budget aanvullende bijdrage: 8 bijkomende VTE
- Er zijn duidelijke afspraken over een eenduidige aansturing van het Netheidsnetwerk/team openbare netheid
- Het Netheidsnetwerk/team openbare netheid is het aanspreekpunt inzake openbare netheid en staat in voor de communicatie tussen *indevuilbak* en de gemeenten en alle andere partners (naast lokale besturen en Vlaamse departementen, ook burgers, bedrijven, verenigingen...)
- Het Netheidsnetwerk/team openbare netheid verzorgt de administratieve en financiële afhandeling van financiële ondersteuning van lokale zwerfvuilprojecten
- Er wordt een governance structuur uitgewerkt voor terugkoppeling naar de sturende partijen en opvolging van het operationele plan

2.8 Handhaving

We dwingen de norm af dat zwerfvuil en sluikestorten veroorzaken niet getolereerd wordt. We benaderen hierbij handhaving in de brede zin, gaande van het stimuleren van sociale controle, over het aanspreken van overtreders tot het effectief innen van boetes.

- Tegen 2016 kennen we de juridische mogelijkheden voor handhaving van zwerfvuil en sluikestorten en kunnen we er gebruik van maken
- We brengen de huidige toepassingen in kaart, promoten een gelijkvormige aanpak van de handhavingsaanpak in Vlaanderen en dragen deze uit.
- Hierbij identificeren we de moeilijkheden bij handhaving van zwerfvuil en sluikestorten en werken aan oplossingen in 2016
- In 2017 verspreiden we goede praktijken over handhaving van zwerfvuil en sluikestorten met ondersteunende handhavingscommunicatie en nemen deze goede praktijken mee in de uitwerking van de coachingtrajecten mee
- We starten in 2016 een handhavingsweek in West-Vlaanderen en rollen die uit naar heel Vlaanderen uit in 2017
- We onderzoeken of het wenselijk is meer in te zetten op camerabewaking ikv handhaving en lijsten drempels op

- Indien wenselijk passen we de ondersteuning aan om camera's meer ingang te doen vinden. Via een beperkt aantal camera's kan al het gevoel van straffeloosheid weggenomen worden.

2.9 Communicatie als rode draad doorheen alle pijlers van het zwerfvuilbeleid

We streven een duurzame gedragsverandering bij de burger na, we zetten 'kleine daad, groot resultaat' in de markt, we profileren ons als de expert in openbare netheid en we maken onze inspanningen en resultaten zichtbaar.

- In 2016 maken we een functionele analyse van wat indevuilbak.be moet zijn
- Indevuilbak.be is als platform de centrale bron van kennis en informatie over de aanpak van zwerfvuil in Vlaanderen
 - Onder budget aanvullende bijdrage: we ontwikkelen een nieuw digitaal platform waar elke partij op maat informatie kan terugvinden, materiaal (ook communicatiemateriaal) kan bestellen, acties kan melden, tools ter ondersteuning terugvindt en in interactie kan treden²
- We communiceren actief over de werking van Indevuilbak
 - Over resultaten op het terrein en goede praktijken
 - Over de ondersteuningsmogelijkheid voor gemeenten, Vlaamse partners en andere belanghebbenden
 - Over wat elke partij zelf kan doen
- We blijven burgers sensibiliseren rond de zwerfvuilproblematiek met als einddoel een gedragsverandering, we voeren hiertoe jaarlijks een draaggolfcampagne, die doorheen het jaar en vanuit verschillende partners wordt uitgedragen.
- De campagne speelt meer en beter in op de cruciale locaties en momenten waar zwerfvuil en sluikestorten optreedt. Daarvoor wordt er ook op vlak van communicatie ook intensief samengewerkt met alle partners in het zwerfvuilverhaal, die mee onze draaggolfcampagne uitdragen.
- We optimaliseren de communicatie en samenwerking tussen alle belanghebbenden van indevuilbak en stemmen de zwerfvuilboodschappen op elkaar af. We blijven communiceren vanuit een koepelconcept (op dit ogenblik 'kleine daad, groot resultaat'), en dragen dit concept maximaal uit doorheen al onze eigen communicatie, maar ook doorheen de communicatie van alle betrokken actoren. Dit wil zeggen dat de campagnes op bepaalde doelplaatsen en de handhavingsweek duidelijk aansluiten bij de 'indevuilbak'-campagne, maar met een aangepaste boodschap.

² Als er geen mogelijkheid is om een nieuw digitaal platform uit te bouwen, dan optimaliseren we de bestaande digitale kanalen om alle partners te ondersteunen.